

Leerdoelen

- Aan het eind van de les kan ik de overeenkomsten en verschillen benoemen tussen enkele maatschappijkritische teksten uit de Reformatie en Een reis door het Apenland. Daarvoor is het nodig dat ik de volgende tussenstappen zet:
- Aan het eind van de les weet ik wat de Reformatie is.
- Aan het eind van de les weet ik wie Anna Bijns was.
- Aan het eind van de les weet ik wie Erasmus was.
- Aan het eind van de les kan ik de maatschappijkritiek halen uit een tekst uit de 16e eeuw.

Opdracht 1: historisch kader

Om de teksten uit de 16e eeuw goed te begrijpen, moeten jullie iets weten over het christelijke geloof in die tijd. Daarvoor zijn twee geloofsstromingen belangrijk: het katholicisme en het protestantisme.

1. Hieronder vinden jullie een aantal termen die óf bij het katholicisme óf bij het protestantisme horen. Categoriseer de begrippen.

Gebruik <https://www.examenoverzicht.nl/geschiedenis/reformatie> als bron.

- a. Kerkelijke hiërarchie: o.a. bisschoppen, priesters en de paus
 - b. Sobere en persoonlijke geloofsbeleving
 - c. Luther en Calvijn
 - d. Vulgaat
 - e. Reformatie
 - f. Contrareformatie
 - g. Humanisme
2. Leg nu in eigen woorden uit wat de verhouding is tussen het katholicisme en het protestantisme in de 16e eeuw. Gebruik maximaal 50 woorden.

Opdracht 2: Desiderius Erasmus - *Lof der Zotheid*

In de 16e eeuw ontstaat er veel kritiek op het traditionele geloof, het katholicisme. Dit is zichtbaar in de literatuur die geschreven wordt.

Het is belangrijk om wat achtergrondkennis op te doen over Desiderius Erasmus en zijn *Lof der Zotheid*. Bekijk met elkaar dit filmpje: <https://www.youtube.com/watch?v=En8tlcrWEKc>

1. Wat is het centrale idee van Erasmus' gedachtegoed?
2. Wie is de 'Zotheid' in *Lof der Zotheid*?
3. Wat is de verhouding tussen Luther en Erasmus?
4. Kun je stellen dat de kritiek die Luther en Erasmus op het geloof hebben eenzelfde kritiek is? Leg je antwoord uit.

Tekst: Lof der Zotheid - Erasmus (1509)

Hieronder vinden jullie een fragment uit Lof der Zotheid van Erasmus. Erasmus levert hier kritiek op de bisschoppen. Lees het fragment en beantwoord de vragen.

Hoofdstuk LVII Bisschoppen

Reeds sinds langen tijd trachten de Pausen, Kardinalen en Bisschoppen met allen ijver de vorsten in hun levensopvatting te evenaren en zij winnen het zelfs haast van hen. Maar als men eens ernstig overweegt, waaraan het linnen kleed van sneeuw witte kleur herinnert, namelijk aan een in allen opzichte onberispelijk levensgedrag: wat de tweehoornige myter beteekent, wier beide toppen door denzelfden knoop zijn samengebonden, nl. een volmaakte kennis van het nieuwe, zoowel als van het oude verbond: wat de handen door handschoenen beveiligd, nl. de reine, van alle besmetting der menschelijke zaken vrije bediening der Sacramenten: wat de herdersstaf, nl. de nimmer slapende zorg voor de toevertrouwde kudde: wat het kruis, dat voor hen uit wordt gedragen, n.l. het overwinnen van alle menschelijke hartstochten: als iemand dit alles, zeg ik, en nog zooveel meer overweegt, zal hij dan geen droevig en kommervol leven leiden? Maar nu hebben zij een lekker leventje, terwijl zij zichzelf vet mesten. En wat verder de zorg voor hun schapen aangaat, die laten zij of aan Christus zelf over, of zij dragen haar op aan de broeders, zooals ze ze noemen, en aan plaatsvervangers. Zij herinneren zich zelfs de beteekenis van hun naam, bisschop (opziener), niet, waardoor toch arbeid, zorg en kommer wordt aangeduid. Maar als het aankomt op het inpalmen van geld, dan treden zij geheel als bisschoppen op en dan is hun bisschopschap niet ijdel.

Bron: Desiderius Erasmus, *De lof der zotheid* (ed. A.H. Kan) (vert. Johannes Benedictus Kan). Met illustraties van Hans Holbein de Jonge. Wereld-Bibliotheek, Amsterdam / Antwerpen 1952 (13de druk), p. 131.

1. Op welke geloofsstroming heeft Erasmus hier kritiek? Leg je antwoord uit.
2. Welke kritiek wordt er gegeven door Erasmus?
3. Markeer of citeer drie zinnen waarin duidelijke kritiek naar voren komt.

Opdracht 3: Anna Bijns

Hieronder vinden jullie een refrein (*een dichtvorm die ten tijde van de rederijkers zeer populair was) van Anna Bijns, een auteur uit de 16e eeuw. De refreinen van Anna Bijns trokken fel van leer tegen een bepaalde geloofsstroming. Lees het onderstaande fragment en beantwoord de vragen.

Tekst: Refreinen - Anna Bijns (1528)

*Princen en princessen, als u Luters ghespuys
Wilt genaken, maect geringhe een cruys,
Geeft hem geen geloove, haer fundament is wack [...]
Luegenachtich spreken sij met twee monden,
Men soude haer bedroch niet meten met ellen.
Al dat sij soecken, is vrijheit in sonden.
Tsijn eertsce duvels, die de menschen quellen.*

1. Lees de bovenstaande tekst hardop en probeer met elkaar een hertaling te maken van het refrein. (Dit is een deel van de slotstrofe van het refrein, de zogenoemde prinsenstrofe, waarin meestal een 'Prins' wordt aangesproken. Anna Bijns kiest voor een mannelijk en vrouwelijk meervoud zodat iedereen lijkt te worden aangesproken. *Enkele woordverklaringen: genaken = benaderen; geringhe = snel; wack = zwak; ellen = een oude lengtemaat (meervoud), vandaar nog 'ellenlang'*)
2. Op welke geloofsstroming heeft Anna Bijns kritiek? Licht je antwoord toe.
3. Wat is de kritiek van Anna Bijns?
4. Hoe zal Anna Bijns op de tekst van Erasmus gereageerd hebben? Licht je antwoord toe.

Als je meer wilt weten over Anna Bijns: kijk dan op

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/16e-eeuw/de-drukpers-als-wapen>

Opdracht 4: Van de Reformatie naar Een reis door het Apenland

Pak de mindmap die jullie gemaakt hebben over *Een reis door het Apenland* er eens bij.

1. Welke inhoudelijke overeenkomst(en) zien jullie tussen de bestudeerde teksten van deze les over de Reformatie en *Een reis door het Apenland*?
2. En welk(e) verschil(len) zien jullie in de literaire vorm, de 'verpakking'? Leg jullie antwoord uit.
3. Stel, *Een reis door het Apenland* was over de kwestie van de Reformatie gegaan. Hoe zou Apenland er dan uitgezien hebben?

Opdracht 5 : Reflectie

Beantwoord de volgende vragen individueel:

- Kijk nog eens naar de leerdoelen van deze les. Welke leerdoelen heb je behaald?
- Welk leerdoel neem je mee naar de volgende les? Wat neem je mee naar de volgende les? Noem twee dingen.
- Wat moeten klasgenoten weten over deze les? Antwoord in één hele zin.

Leerdoelen

- Aan het eind van de les weet ik wat emblematiek is.
- Aan het eind van de les kan ik een embleem analyseren.
- Aan het eind van de les kan ik een eigen embleem maken over de Reformatie, waarin dieren een hoofdrol spelen

Opdracht 1: Emblematiek

Jullie gaan je buigen over een nieuw genre dat opkomt in de 16e eeuw, de emblematiek. Ook daar worden dieren soms gebruikt om een levensles over te brengen. Lees de onderstaande uitleg over emblematiek.

Rond 1600 kwam speciaal voor een jong lezerspubliek in de grote steden in het noorden een nieuw soort literatuur op de markt, embleembundels over de liefde. De Nederlandse dichters maakten hun eigen variant op Italiaanse en Franse voorbeelden.

De emblematiek was in Italië en Frankrijk al 70 jaar lang een succes. In dit genre worden woord en beeld gecombineerd en komen meestal drie onderdelen voor: een afbeelding (de pictura), een éénregelige tekst (het motto, ook wel de inscriptio genoemd) en een langer onderschrift in poëzie of proza (de subscriptio). De lezer moet deze drie combineren om de bedoeling van het embleem (letterlijk: het afdruksel, dat een betekenis in zich heeft) te doorgronden. Emblemen zijn dus een heel activerende vorm van literatuur. In de Nederlanden ontstond in de zeventiende eeuw een levendige embleem-traditie, waarbij auteurs en beeldend kunstenaars vaak samenwerkten. Hoewel de onderwerpen vrij waren, was er een duidelijke voorkeur voor het liefdesthema.

Bron: <https://www.literatuurgeschiedenis.org/17e-eeuw/liefde-in-woord-en-beeld>

*De Visser.
Ghy al, die swemt, in's weets Stroomen,
't Groot Visnet kund ghy niet ontkoomen.*

*Gelyk een Visnet aan de Strand,
Soo, secht de Wysheid, sal't ook weesen,
Wanneer des grooten Visser's hand,
Den Vangst der Mensen uit sal leesen;
Het goede in het heemels Vat,
En't quaade in een leelyk Gat.*

In 1614 verschijnt de embleembundel *Sinnepoppen* van Roemer Visscher. Lees het onderstaande embleem uit *Sinnepoppen* (1614) van Roemer Visscher en beantwoord de vragen.

V Nutten sonder krassen

DE Raven* is van dier aert, dat hy zijn spyse niet en kan nuttighen sonder krassen of geluyt maken, 't welck van den Vos gemerckt zijnde, (soo Esopus klapt*) leyde hy laghen hoe hy den proye of aes van den Raven soude mogen bekomen. Bestondt* hem met flatteren te prysen, van weggen zijn soeten sang. Dies hy ontsteecken* met hovaerdye, zijn beck open dede om zijn konst te toonen, liet daerdoor zijn lecker beetjen vallen, nae wensch en begheeren vanden schalcken Vos, die dat terstondt tot zijn profyte ghenoot. Horat. *Tacitus si pasceret corvus haberet plus dapis et rixae multo minus invidiaeque**. En de Vossen zijn noch huydensdaeghs van de selve aert, zy zijn oock van wat couleur dat men mach imagineren.

Hertaling embleem

Eten zonder te krassen

De raaf is zo gebekt dat hij zijn voedsel niet kan nuttigen zonder te krassen of ander geluid te maken. Aesopus vertelt dat de vos dit opmerkte en op een list zon om de prooi of het aas te bemachtigen. De vos begon de raaf te vleien en prijzen om zijn zoete zang. De raaf, aangestoken door hoogmoed, opende zijn snavel om zijn zangkunst te laten horen, en liet zijn lekkere hapje vallen, precies zoals de lepe vos had voorzien. Zonder te aarzelen nam de vos het lekkers tot zich. (Horatius zegt in het Latijn: 'Als de raaf in stilte kon eten, zou deze veel minder twist en afgunst oogsten en meer te eten overhouden.')
Tegenwoordig zijn de vossen nog even listig, in welke gedaante ze zich ook vertonen.

1. Dit embleem heeft een duidelijke moraal. Wat is de moraal van dit embleem?
2. Ook in dit embleem wordt de mens een spiegel voorgehouden door de dieren menselijke eigenschappen te geven. Welke menselijke eigenschappen becommentarieert Roemer Visscher hier?
3. Roemer Visscher laat zien dat hij zich voor dit embleem heeft laten inspireren door iets anders. Waar zie je dat terugkomen in het onderschrift (de subscriptio)?
4. Bevat dit embleem maatschappijkritiek? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2: Een eigen embleem ontwerpen

Stel, je leeft omstreeks 1600 en je bent protestant / katholiek* (je mag kiezen) en je wordt gevraagd, omdat je een populaire auteur bent, om een embleem te maken over de Reformatie. Je opdrachtgever wil dat je er minimaal twee dieren in verwerkt en dat je er kritiek in stopt.

Stappenplan

1. Vorm een duo en kies de kant van de katholieken of de protestanten.
2. Bedenk een onderwerp dat je zou willen bekritisieren (bijvoorbeeld: de soberheid/saaiheid van het protestantisme, de hebzucht van het katholicisme etc.) Gebruik hiervoor ook de informatie uit de vorige les.
3. Bedenk twee dieren die symbool kunnen staan voor een bepaalde karaktertrek. Dit mogen natuurlijk bestaande dieren + hun karaktertrekken zijn. Denk ook eens aan uitdrukkingen (zo nijdig als een spin, zo sterk als een os, zo dom als een ezel etc.)
4. Ontwerp een situatie waarin de dieren zitten: teken deze.
5. Schrijf een vierregelig onderschrift (subscriptio) bij de afbeelding (pictura). Dit mag in modern Nederlands.
6. Verzin tenslotte een titel (motto / inscriptio) boven de afbeelding (pictura).

Opdracht 3: Reflectie

Beantwoord de volgende vragen individueel:

- Kijk nog eens naar de leerdoelen van deze les. Welke leerdoelen heb je behaald?
- Welk leerdoel neem je mee naar de volgende les? Wat neem je mee naar de volgende les? Noem twee dingen.
- Wat moeten klasgenoten weten over deze les? Antwoord in één hele zin.